

2024, Vol. 5(2), 535-555
© The Author(s) 2024
Article reuse guidelines:
<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>
DOI: 10.47613/reflektif.2024.178
Article type: Research Article

Received: 22.03.2024
Accepted: 13.05.2024
Published Online: 25.06.2024

Veli Ahmet Çevik*

Ekonomik Milliyetçilik ve Korumacılık Politikalarındaki Yükseliş; Küresel Ekonomideki Parçalanma

The Rise in Economic Nationalism and Protectionism Policies; Fragmentation in the Global Economy

Öz

Dünya toplumları 1945 yılından itibaren kurallara dayalı küresel ticaret sisteminden faydalanmış ve fırsatlarla dolu bir refah dönemi geçirmiştir. Özellikle de son 30 yılda küreselleşme hızlanmış ve Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılımıyla dünya ticaretinin artışı ivme kazanmıştır. Ancak 21. Yüzyılın ikinci on yılından itibaren küresel ticaret ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşları, Koronavirüs salgını, Ukrayna savaşı gibi büyük şoklarla karşılaşmıştır. Bu şok dalgaları karşılıklı bağımlılığın yoğun olduğu çağımızda ihracat kontrolleri, ithalat vergileri gibi ticaret politikaları ile uluslararası ticaretin karşısına engel olarak ortaya çıkmıştır. Jeopolitik ilişkilerin gerilmesiyle dünyanın önde gelen ülkeleri, artan milliyetçilik söylemleri ile ekonomik güvenliklerini sağlama amacıyla korumacılık politikaları izlemeye başlamışlardır. Ülkelerin üretimlerini ülkelerine yakın veya dost ülkelere kaydırmaları küresel ekonomide parçalanma tartışmalarını da gündeme getirmiştir. Bu çalışma, son yıllarda küresel gerilimlerin tetiklediği ekonomik milliyetçilik ve korumacılık politikalarındaki yükseliş ile küresel ekonomideki parçalanmanın gidişatını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

535

Abstract

World societies have benefited from the rules-based global trading system since 1945 and have experienced a period of prosperity full of opportunities. Especially in the last 30 years, globalization has accelerated and the increase in world trade has accelerated with China joining the World Trade Organization. However, since the second decade of the 21st century, global trade has encountered major shocks such as the trade wars between the USA and China, the Coronavirus pandemic and the Ukraine war. These shock waves have emerged as obstacles to international trade with trade policies such as export controls and import taxes in our age of intense interdependence. With the tension in geopolitical relations, the world's leading countries have begun to follow protectionist policies in order to ensure their economic security with increasing nationalist narrative. The fact that countries shift their production to close or friendly countries has also brought up discussions about fragmentation in the global economy. This study aims to analyze the rise in economic nationalism and protectionism policies triggered by global tensions in recent years and the course of fragmentation in the global economy.

Anahtar Kelimeler

Ekonomik milliyetçilik, ekonomik güvenlik, korumacılık, jeo-ekonomik parçalanma

Keywords

Economic nationalism, economic security, protectionism, geo-economic fragmentation

* Hitit Üniversitesi, veliahmetcevik@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1981-7275.

Giriş

2022 yılında Birleşik Krallık merkezli Collins Dictionary tarafından yılın kelimesi olarak “Özellikle bir dizi felaket olayından kaynaklanan uzun bir istikrarsızlık ve güvensizlik dönemi” anlamına gelen “permakriz” (Permacrisis) sözcüğü seçilmiştir. Sözlük uzmanlarına göre, dünyamız kalıcı bir kriz yaşamaktadır (Collins Dictionary, 2022). Aynı yılda Financial Times gazetesi tarafından yılın kelimeleri arasında “çevresel, jeopolitik ve ekonomik nitelikteki iç içe geçmiş ve eş zamanlı *krizler*”i ifade eden ve “çoklu kriz” anlamına gelen “polikriz” (Polycrisis) sözcüğü seçilmiştir (Financial Times, 2022). Bu işaretler aslında dünyanın içinde bulunduğu durumu fotoğraflamaktadır. 2020 yılının başlarında ortaya çıkan ve milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan Koronavirüs salgını, aynı dönemde başlayan ABD-Çin ticaret savaşları, Rusya’nın Ukrayna’yı işgali ve son olarak İsrail Filistin savaşı küresel toplumun yaşadığı krizleri özetlemektedir. Bu şoklar doğası gereği her ne kadar farklı alanları içerse de, tamamının yol açtığı bir olgu ile karşı karşıya kalmıştır; ekonomik milliyetçilik ve uluslararası ticarete korumacılık politikaları.

Dünya toplumları 1945 yılından itibaren içinde bulunduğu küresel ticaret sisteminden faydalanmış ve fırsatlarla dolu bir refah dönemi geçirmiştir. Özellikle de son 30 yılda küreselleşme hızlanmış ve Çin’in DTÖ’ye katılmasıyla dünya ticaretinin artışı ivme kazanmıştır. Ancak 21. Yüzyılın ikinci on yılından itibaren küresel ticaret büyük şoklarla karşılaşmıştır. Bu şok dalgaları kendi satırlarında sismik dalgalar oluşturarak çok farklı alanlarda ticaretin karşısına engel olarak ortaya çıkmaktadırlar. Son yıllarda gezegenimizin aşırı ısınması dünyanın farklı noktalarında farklı tehditlerle karşımıza çıkarken, iklim krizi ile mücadelede milliyetçilik anlatıları ortaya çıkmıştır. Tüm bu şoklar yaşanırken dünyanın en büyük iki ekonomisi olan ABD ve Çin arasında bazı kesimler tarafından da yeni soğuk savaş olarak da adlandırılan (Brands ve Gaddis, 2021; Ferguson ve Rice, 2023), jeopolitik ve ekonomik gerilim tırmanmaya devam etmekte ve karşılıklı ticarete her geçen gün yeni kısıtlamalar getirilmektedir. Dünyanın son 15 yılda yaşadığı bu şoklar ve ABD Çin arasındaki artan jeopolitik gerilim, hükümetleri ve iş dünyasını, tedarik zincirlerini deniz aşırı bölgelerden kendi topraklarına, yakın bölgelere veya dost ülkelere taşınmasına yönelik politikalar geliştirmeye zorlamıştır. Bu çabaların bir parçası olarak hükümetler milyarlarca dolar sübvansiyonlar hazırlamakta, ekonomik ve ulusal güvenlik açısından kritik olarak olan malların ihracatına kısıtlamalar getirmektedir. Uluslararası ticaretin karşısındaki bu engeller küreselleşmeye zarar vermekte, ülkelerin üretimlerini ve tedarik zincirlerini kendi topraklarına veya jeopolitik çatışmalardan etkilenmeyeceği, stratejik açıdan kendi politikaları ile uyumlu dost/müttefik ülkelere kaydırması küresel ekonomik entegrasyonu parçalanmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmada küresel ekonomik parçalanmaya giden süreç incelenmiş ve parçalanmanın boyutunun artması halinde küresel refahın düşeceği, toplumlara bir maliyetinin olacağı ve özellikle dar gelirli ülkelerde bu maliyetin daha da fazla olacağı sonucuna varılmıştır. Bu

tür ekonomik kayıpların yaşanmaması için küresel kurumların güçlendirilerek daha aktif rol alması ve küresel işbirliği hayati öneme sahiptir.

2. Bölümde dünyada yükselen milliyetçilik ve ekonomik bağlamdaki milliyetçiliğe değinilmiş, 3. Bölümde ülkelerin kendi kendine yetme isteklerinden kaynaklı ekonomik güvenlik ve izledikleri korumacılık politikaları analiz edilmiş, 4. Bölümde ise dünyanın tanık olduğu jeopolitik kırılmaların yol açtığı küresel ekonomik parçalanmanın seyri incelenmiştir. Sonuç bölümünde küresel ekonominin entegrasyonun çözülmesi halinde yaşanabilecek olasılıklar ve bunlarla başa çıkmaya dair çıkarımlar yapılmıştır.

Yükselen Ekonomik Milliyetçilik

On yedinci yüzyıl, zenginlik üretimine odaklanmış siyaset ve yönetim alanlarıyla yakından bağlantılı ilk teorilere tanık olmuş, takip eden yüzyılda Adam Smith tarafından para ve zenginlik arasındaki karışıklığa dayanan ve hatalı korumacı politikalara yol açan bir sistem olarak “merkantil sistem” terimi icat edilmiştir (Pradella, 2014). Amerika’nın ilk hazine bakanı Alexander Hamilton’un yanı sıra Alman ekonomist Friedrich List de ekonomik milliyetçiliğin entelektüel kurucuları olarak kabul edilmektedir (Etges, 1997, s. 69). Hem List hem de Hamilton için korumacılık politikaları bir ulusun endüstriyel kapasitesini artırmasının bir yoluydu. List, Alman eyaletleri arasındaki tarife engellerinin azaltılması için gümrük birliği olan Zollverein’in oluşturulması ve Alman demiryolu ağının inşa edilmesi gibi ulusal gücü destekleyen çeşitli politikalar üretmiştir (Harlen ve Margerum, 1999).

“Ekonomik milliyetçilik” kavramının kökeni 20. yüzyıla kadar uzansa da Batı toplumlarında Birinci Dünya Savaşı yıllarında kullanılmaya başlanmıştır. Ancak 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde bu terimin kullanımı artmaya devam etmiştir (Helleiner, 2002; Pryke, 2012). 2016 yılında “Önce Amerika” (First America) ve “Amerika’yı Yeniden Büyük Güç Yap” (Make America Great Again) sloganları ile katıldığı seçimleri kazanarak ABD başkanı seçilen Donald Trump, ticaret tarifelerini uygulamaya koymuştur. Birleşik Krallık 40 yılı aşkın AB üyeliğinin ardından 2020 yılında AB’den ayrılmasının arkasındaki nedenlerden biri de milliyetçilik olmuştur. Avrupa’da da benzer şekilde aşırı sağ ve popülist liderlere destek yükselmektedir. Bu desteğin arkasındaki en büyük etkenlerden diğeri de göçtür. 22’si AB ülkesi olan 38 üyeli OECD ülkelerine gerçekleştirilen göç sayısı 2021’e göre yaklaşık %26 artış göstermiş ve 2022’de 6,1 milyona ulaşarak tüm zamanların en yüksek seviyesine çıkmıştır (OECD, 2023). Göçmen sayıları artmaya devam ederken, AB politikacıları için bu durum acil bir endişe olmaya devam etmekte ve Avrupa’nın birçok ülkesinde aşırı sağ partilere verilen destek de artmaktadır. 2023 yılının sonlarına doğru Hollanda seçimlerini aşırı sağcı Geert Wilders kazanmış ve bu seçimlerde de göç baskın bir konu olmuştur. Kıtadaki devletlerde aşırı sağın yükselişi 2024’ün Haziran ayında yapılacak Avrupa Parlamentosu seçimlerinde AB’nin geleceğine dair endişeleri de artırmaktadır. Aynı dönemde dünyanın birçok bölgesinde milliyetçilik söylem-

lerinde ve popülist liderlerde artış yaşanmıştır. Dünya genelinde popülizm son yüzyılın en yüksek seviyesine çıkmış, ülkelerin %25'inden fazlası şu anda popülist liderler tarafından yönetilmektedir (Funke, Schularick ve Trebesch, 2023).

Covid 19 salgınının Çin'de ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra küresel pandemi ilan edilmesi ile tüm dünya bu şoka hazırlıksız yakalanmıştır. Devletler salgına karşı yetersiz sağlık ekipmanları ve maske gibi koruyucu donanımları tedarik etme yarışına girmiştir. 2020'nin ilk yarısında COVID-19 ile mücadelede kullanılan kritik ürünlerin en büyük ithalatçısı olan Amerika Birleşik Devletleri, ithalatının %41'ini Çin'den sağlamıştır. Buna karşılık dünyada toplam ihraç edilen yüz maskelerinin %56'sı ise Çin tarafından gerçekleştirilmiştir (WTO, 2020). Salgının ilerleyen süreçlerinde aşilar geliştirilmeye başlanmış ve ilk uygulamaları olumlu sonuçlanınca dünya genelinden aşı üreticilerine talepler gelmeye başlamıştır. Ancak aşuların ülkelere tahsisi adil olmamış, aşı üreticisi ülkeler kendi ihtiyaçlarını öncelemeleri nedeniyle "aşı milliyetçiliği" ortaya çıkmış, 2021 yılının ilk aylarında dünya genelinde aşuların yarısından fazlası gelişmiş ülkeler tarafından satın alınmıştır. Bu gelişmeler üzerine Dünya Sağlık Örgütü COVID-19 aşularının adaletli dağıtılmasını vurgulamıştır (Çevik, 2021, s. 178). Dünyanın en büyük ekonomisi, sağlık krizi ile mücadele ederken, ilaç ve tıbbi malzemelerdeki bağımlılığını fark etmiş, 2021 yılının Şubat ayında Başkan Joe Biden tarafından Tedarik Zincirlerine İlişkin Başkanlık Kararnamesi yayımlanmıştır.

ABD Başkanı Joe Biden 1 Mart 2022 tarihinde Kongre'nin her iki kanadına hitap ettiği "Birliğin Durumu" konuşmasındaki, "*Bir uçak gemisinin güvertesinden, otoyol korkuluklarında çeliğe kadar her şeyin baştan sona Amerika'da yapıldığından emin olmak için Amerikan malları satın alacağız*" açıklamasıyla, milliyetçi bir politika izlediğini göstermiştir (White House, 2022). Her ne kadar dış politikada serbest ticareti savunsa da iç politikada milliyetçi bir tutum sergilemiştir.

Milliyetçilik yalnızca ABD ve AB'de yükselişte değil, Hindistan'dan Çin'e kadar farklı ülkelerin de gündeminde. Çin'in 2013 yılında başlattığı Kuşak ve Yol Girişimi ve 2015 yılında açıkladığı "Made in China 2025" stratejik sanayi politikası tamamen milli üretimin üzerine kurulmuştur. Mayıs 2020'de Hindistan Başbakanı Narendra Modi, koronavirüs salgını sırasında yaklaşık yarım saat süren ulusa sesleniş konuşmasında "kendi kendine yeterlilik" (Hintçe: Aatmanirbharta) ifadesini yirmi sekiz defa tekrar etmiş (Hindustan Times, 2020) ve Oxford sözlüğü tarafından 2020 yılının Hintçe sözcüğü olarak aynı kelime seçilmiştir (Oxford University, 2020).

İklim siyaseti de "milliyetçilik" anlatılarıyla giderek daha fazla iç içe geçmektedir. Bu durum, toplumdaki ve siyasetteki aktörler için farklı anlamlar ifade eden, iklim değişikliğinin ulusal çıkarlara ciddi bir tehdit oluşturduğu fikrini savunan "iklim milliyetçiliği"ni ortaya çıkarmıştır (Kashwan, Liu ve Das, 2023). Bu konuya benzer şekilde, yer altı kaynaklarına ev sahipliği yapan ülkelerin yabancılara ait yeraltı kaynaklarının projelerine ilişkin vergileri ve diğer kuralları sertleştirme yönündeki hamleleri anlamına gelen kaynak milliyetçiliğini de

gündeme getirmiştir (Litvin, 2022). Elektrikli araçların pillerinde kullanılan lityum metalinin yarısını elinde bulunduran Latin Amerika ülkeleri madencilik endüstrisi üzerindeki vergileri artırmak ve çevresel açıdan tartışmalı projeleri engellemek veya mali ve diğer düzenlemele-ri sıkılaştırmanın yollarını aramaktadır. Meksika Senatosu, özel şirketlerin imtiyaz süresini kısaltmış, Bolivya’da lityum endüstrisinin neredeyse tamamı devlet tarafından yönetilmekte, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kırgızistan ve Madagaskar’daki yönetimler de devlet müdahalesini artırmaya çalışmaktadır (The Economist, 2023).

Genellikle yabancı teknolojilere bağımlılığın önlenmesi veya en aza indirilmesi amacıyla ulusal teknoloji ve yenilik politikası eğilimini ifade eden Tekno-milliyetçilik yeni ortaya çıkan bir yaklaşımdır (M. Kim, Lee ve Kwak, 2020, s. 1). Teknoloji ve ilgili endüstrilerin tedarik zincirlerindeki stratejik girdilere uygulanan ihracat kontrolleri giderek artmaktadır. Bu kontroller ulusal güvenlik veya önce kendi ihtiyaçlarının karşılanması gerekçesine dayandırılmaktadır. 2023 yılının sonlarında Çin, önce galyum, germanyum ve grafit gibi teknolojik üretimin önemli girdilerine ek ihracat izinleri talep etmeye başlamış, ardından nadir toprak elementlerini çıkarma ve işlemede kullanılan teknolojilerin ihracatını yasaklamıştır (White, 2023).

21. yüzyılın ilk başlarında ekonomi, politik karar alma sürecini yönlendirirken günümüzde artık devletlerin ticaret, teknoloji, sanayi ve rekabet politikalarını silahlandırmasıyla ekonomik kararları siyaset belirlemektedir. Bu da egemen ideoloji olarak neoliberalizmin yerini milliyetçiliğin almasına neden olmaktadır. “Önce Amerika”, “Önce Çin” ve “Önce Hindistan” gibi ulusların kendini öncelediği hareketler, karşılıklı yarar sağlayan kazan-kazan ticaretinin yerini “ben kazandım, sen kaybettin” şeklindeki sıfır toplamli rekabete bırakmaktadır (Brown, 2022).

Ekonomik Güvenlik ve Korumacılık Politikaları

“Ulusal Güvenlik” kavramının, hızla gelişen uluslararası etkileşimlerle ulusların siyasi ve stratejik çıkarlarının değişmesinden dolayı ortak bir tanımı yoktur (Zhou, Jiang ve Chen, 2023, s. 3). Örneğin NATO, değişen jeopolitik ve risk unsurlarına karşı kara, hava ve deniz operasyon alanlarına 2016 yılında siber uzayı, 2019 yılında da uzayı ekleyerek operasyonel alanını beşe çıkarmıştır (NATO, 2016, 2019). ABD başta olmak üzere devletler zaman içerisinde tehdidin ve riskin değişen doğası ile güvenlik politikalarını değiştirmektedirler. Soğuk savaş döneminde en büyük tehditler arasında komünizm ve artan nükleer silahlanma varken günümüzde bu tehditler geri planda kalmaktadır. 1970’lerde yaşanan petrol şoku, petrolün küresel ticaret için stratejik öneme sahip vazgeçilmez bir konumda olduğunu gösterirken, bu gün nadir elementlerin ve yarı iletkenlerin güvenliği en başta gelmektedir. Soğuk Savaş 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla sona ermiştir. Ancak 2001 yılında DTÖ’ye dahil olan ve bugün dünyanın en fazla ihracat gerçekleştiren ülkesi Çin ile dünyanın en büyük ekonomisi ABD arasındaki stratejik rekabet yeni bir soğuk savaş olarak nitelendirilmektedir (Jisi, 2023; P. M. Kim ve

diğerleri, 2023). Bu savaşın arka planında teknoloji başta olmak üzere ekonomik rekabet yer almaktadır.

2021 yılında dünyanın en büyük aşı üreticilerinden biri olan Hindistan, koronavirüs salgının ani ve beklenmedik ikinci dalgasının yükseldiği dönemde kendi vatandaşlarına öncelik vermek istediği için aşı ihracatına yasak getirmiştir. 2022 yılında Rusya, yaptırımlara misilleme olarak enerjiyi silah olarak kullanmış, Avrupa'ya olan gaz akışını kesmiştir. Aynı tarihlerde dünyanın farklı bölgelerinde temel besin kaynakları olan buğday ve mısır gibi önemli tahıllara ihracat yasakları uygulamıştır. ABD, 2022 yılında Çin'in ileri düzey askeri sistemler üretmesini engellenmesi amacıyla gelişmiş yarı iletkenlere ve bunları üretmek için kullanılan araçlara yönelik ihracat kontrollerini sıkılaştırmıştır. Çin, hammadde ve diğer kritik minerallerin ihracatını kısıtlamak için çeşitli politikalar kullanmaktadır. Ulusal güvenlik gerekçelerini öne sürerek, Batı'nın yarı iletken endüstrisine yönelik kısıtlamalara karşılık olarak, teknoloji açısından hayati öneme sahip kritik minerallere ihracat kısıtlamaları uygulamaya devam etmektedir.

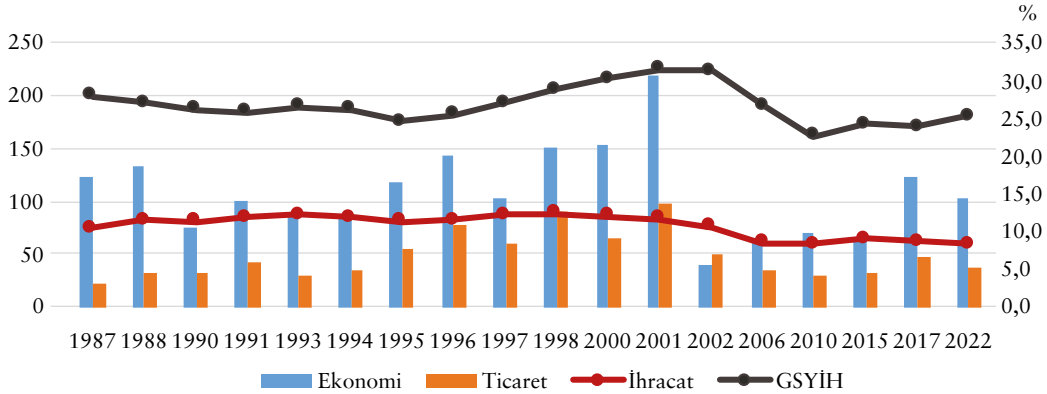
Ticaret savaşları teknoloji savaşlarına ve sermaye savaşlarına dönüştükçe, başta ABD olmak üzere, dünyanın önde gelen ülkelerinin ekonomi politikalarını tasarlamada güvenlik unsuru belirleyici olmaktadır (Brown, 2023). 2023 yılında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı tarafından yayımlanan, Doğrudan Yabancı Yatırım Tarama Mekanizmalarının Gelişimi raporunda son yıllarda, özellikle ulusal güvenlik gerekçesiyle yatırım izlemesinde karmaşık prosedürlerin benimsenmesine yönelik yeni bir eğilim tespit edilmiştir. 2022 yılında ulusal güvenlik gerekçesiyle yatırım izlemesi yapan ülke sayısındaki artış devam ederek 37'ye ulaşmış, bunlardan 16 ülke doğrudan yabancı yatırım izlemesine ilişkin 24 önlem almış ve birçoğu da mevcut rejimlerin kapsamını genişletmiştir (UNCTAD, 2023).

İçerisinde bulunduğumuz yüzyılın ilk çeyreğinde ABD açısından ekonomi ve ulusal güvenlik politikaları kesişmiş ve karar alıcıları zorlamıştır. Daha önce geri planda kalan gıda güvenliği, enerji kıtlığı, enflasyon ve iklim değişikliği gibi ekonomiyi ilgilendiren konular ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisinin odak noktası haline gelmiştir (Farrell ve Newman, 2023). ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan, 2023 yılında Brookings Enstitüsü'nde gerçekleştirdiği konuşmasına “*Bir Ulusal Güvenlik Danışmanının ekonomiyi tartışmasına izin verdiğiniz için hepimize teşekkür ederek başlamak istiyorum.*” diyerek ekonomi alanından başlamıştır (White House, 2023). Aslında bu durum ABD'de ulusal güvenliğin odak noktasının ekonomik ilişkilere yönlendirildiğini göstermektedir. Donald Trump başkanlığı döneminde “Amerikan Satın Al” politikalarını teşvik ederek, artan ABD ticaret açığının azaltacağını, istihdam yaratacağını ve ulusal güvenliği güçlendireceğini savunmuştur. ABD'nin son 20 yıldaki GSYİH'deki payı düşüşe geçmiş, benzer şekilde küresel ihracattaki payı da aynı eğilimde olmuştur.

Başkan Trump 2017 yılında ulusal güvenlik stratejini açıklarken “*Amerikan stratejisi ilk kez ekonomik güvenliğin ulusal güvenlik olduğunu kabul ediyor*” diyerek, ilk ulusal güvenlik stratejisinde Çin'i stratejik bir “rakip” olarak nitelendirmiştir (U.S. Department of Defense, 2017). ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, ulusal güvenlik bağlamında güvenlik politikalarının ve

Şekil 1

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Geçen 'Ekonomi' ve 'Ticaret' Kelimelerinin Sayısı (Sol Eksen) ve ABD'nin GSYİH'deki ve Küresel İhracattaki Payı (Sağ Eksen)

Kaynak: (National Security Strategy Archive, 2023; World Bank, 2023)

stratejisinin tonunu belirleyen ve meşrulaştıran, yönetimin stratejik vizyonunu ve dünya görünüşünü yansıtan önemli bir kamu belgesidir (Selchow, 2017, s. 1). İlki 1987 yılında yayımlanan ABD'nin ulusal güvenliğini ilgilendiren temel rapor olan Ulusal Güvenlik Stratejisi raporlarında, ABD'nin küresel GSYİH'de ve küresel ihracatta en fazla paya sahip olduğu 2001 yılına kadar, “ekonomi” ve “ticaret” kelimeleri de artarak kullanılmıştır (Şekil 1). 2001 yılından sonraki on yılda ABD'nin küresel ekonomideki payında önemli düşüşler yaşanmış ve benzer şekilde güvenlik stratejileri raporlarında ekonomi ve ticaret daha az zikredilmiştir. 2017 yılından itibaren hem ekonomi ve ticaret konuları ulusal güvenlikte daha fazla yer bulmuş hem de ABD'nin küresel ekonomideki payında artış gözlenmiştir.

Donald Trump'ın ABD Başkan'ı olarak seçilmesiyle “Önce Amerika” ticaret politikasını uygulamaya başlamış ve ABD'nin ticaret açığının düşürülmesi ve ülkede yeni iş alanlarının artırılmasını desteklemiştir. Bu politikanın devamı olarak Çin'le ticaret savaşı başlatmıştır. ABD'nin bu tutumu sonraki yönetim tarafından da izlenerek, ekonomik güvenlik ön planda tutulmaya devam etmiştir. ABD Hazine Bakanı Janet L. Yellen'in 2023 yılında Johns Hopkins İleri Uluslararası Çalışmalar Okulu'nda ABD-Çin Ekonomik İlişkileri konusunda yaptığı konuşmasında “Çin'e ekonomik yaklaşımımızın üç temel hedefi var. Öncelikle kendi ulusal güvenlik çıkarlarımızı, müttefiklerimizin ve ortaklarımızın çıkarlarını güvence altına alacağız ve insan haklarını koruyacağız” diyerek, ekonomik konuların ulusal güvenliği daha fazla ilgilendirdiği mesajını vermiştir (US Department of the Treasury, 2023).

Atlantik'in diğer yakasında da politika yapıcılar ekonomik güvenlik konusunda daha fazla mesai harcamaya başlamışlardır. Avrupa Birliği 2019 yılında yayımladığı “AB-Çin Stratejik Görünümü” başlıklı belge ile Çin'i ilk kez “sistemik bir rakip” olarak tanımlayarak, “teknolojik liderlik peşinde koşan ekonomik bir rakip ve alternatif yönetim modellerini destek-

leyen sistemik bir rakip” olarak nitelendirmiştir (European Commission, 2019). 2021 yılının Mayıs ayında Avrupa Komisyonu, AB’nin stratejik bağımlılıklarının analizini sunan bir strateji belgesi yayımlamıştır. Bu belgede incelenen 5 binden fazla ithal üründen 137’sinde AB’nin dış tedarikçilere büyük ölçüde bağımlı olduğu, bu ürünlerin yarısından fazlasında Çin’e bağımlı olduğu ortaya çıkmıştır (European Commission, 2021). Ayrıca AB, stratejik alanlarda yaygın kullanılan tedarik zincirlerine ilişkin altı alanı öne çıkarmıştır. Bu alanlar, hammaddeler, aktif farmasötik bileşenler, li-ion piller, hidrojen, yarı iletkenler ve bulut ve uç bilişimden oluşmaktadır. 2023 yılının Haziran ayında Avrupa Komisyonu AB’nin yeni “Ekonomik Güvenlik Stratejisi”ni yayımlamıştır (European Commission, 2023). Bu strateji belgesinde Avrupa’nın karşılaştığı risklere karşı korunmaya ve ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik tedarik zincirleri, kritik altyapıların fiziksel ve siber güvenliği, teknoloji güvenliği ve ekonomik bağımlılıkların silah haline getirilmesine yönelik riskleri kapsayan dört alanın izlenmesini önerilmiştir. Ekonomik Güvenlik Stratejisi’nin açıklandığı konuşmasında, AB’nin risklerden korunmasını vurgulayan Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, “*Ve bugün Avrupa, ekonomik güvenlik konusunda bir strateji belirleyen ilk büyük ekonomi haline geliyor*” diyerek AB’nin ekonomik güvenliğinin öncelikli politikaları arasında olduğunu açıklamıştır.

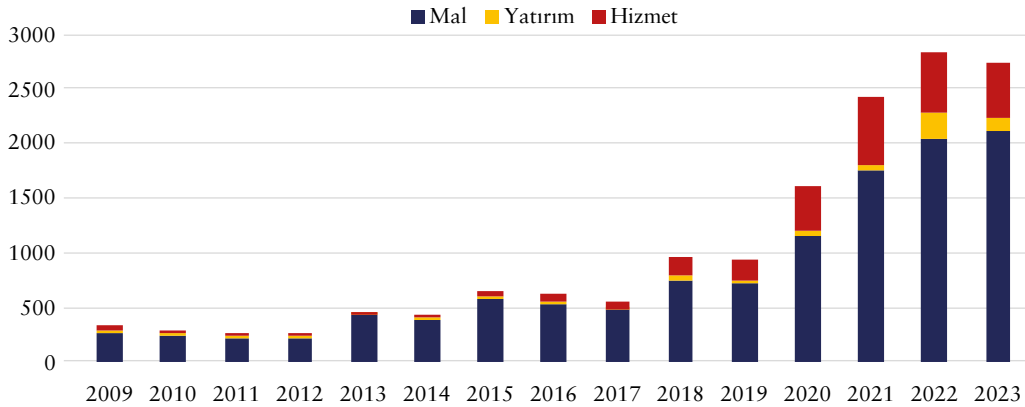
542

Dünyanın önde gelen ekonomilerinin ekonomik güvenlik gerekçesiyle izledikleri politikalarla birlikte artan ticari gerilimler ve jeopolitik zorluklar, uluslararası ticarete korumacılığın yeniden artışına yol açmıştır. Global Trade Alert veri tabanına göre, özellikle ulusal güvenlik veya stratejik rekabetle bağlantılı olan yüksek teknoloji sektörleri başta olmak üzere, ülkeler tarafından uygulanan ticaret kısıtlamalarının sayısı artmaktadır (Şekil 2).

2022 yılının Temmuz ayında ABD Başkanı Biden, ABD’li çip üreticilerine 52 milyar dolar sübvansiyon sağlayacak teknoloji ve bilim yatırımlarına 100 milyar doların üzerinde destek sağlayacak Çip Yasasını onaylamış, bir ay sonra da Enflasyonu Azaltma Yasasını imzalayarak

Şekil 2

Ticaret Kısıtlamaları

Kaynak:(Global Trade Alert, 2023)

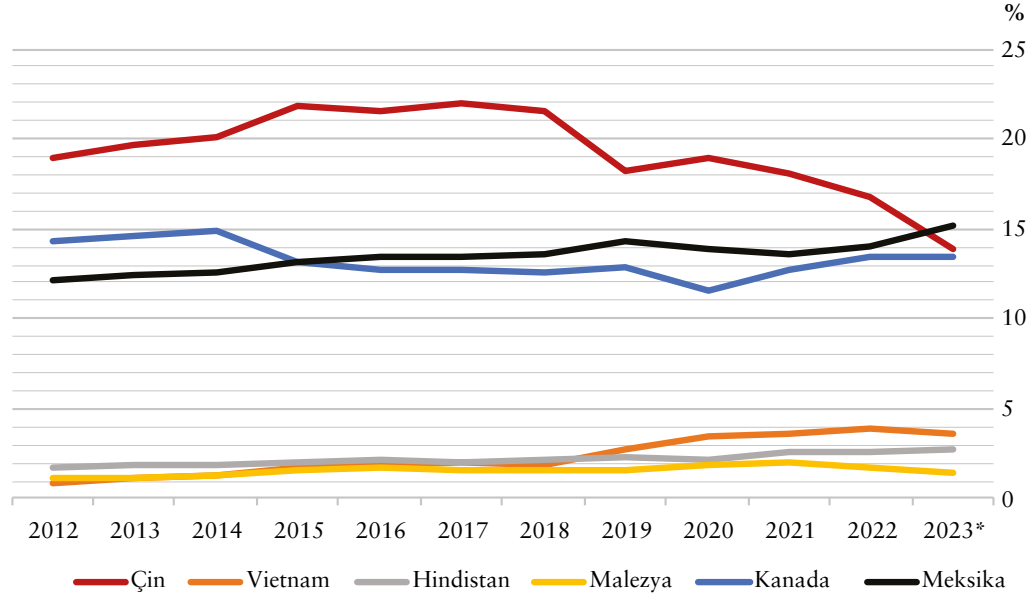
ABD sanayi politikasında yeni bir dönem başlatmıştır. Bu yasanın sunduğu teşviklerden yararlanmak için yarı iletkenler, elektrikli araçlar, piller, güneş ve rüzgar enerjisi üretim ekipmanları da dahil olmak üzere 100'den fazla büyük ölçekli yatırım planlaması duyurusu yapılmıştır. Intel 30 milyar dolar, Taiwan Semiconductor Manufacturing Company 28 milyar dolar, IBM 20 milyar dolar, Micron 35 milyar dolar büyüklüğünde iki ayrı tesis için yatırım planlamışlardır (Financial Times, 2023; Weaver, 2022). Avrupa Komisyonu, 2023 yılının Temmuz ayında bilgisayarlarda, akıllı telefonlarda, araçlarda ve diğer ürünlerde kullanılan yüksek teknoloji çiplerin araştırılmasını ve üretimini teşvik etmek için 43 milyar avroluk Çip Yasası olarak bilinen düzenlemeyi onaylamıştır (European Council, 2023). Bu yasa ile AB'nin yarı iletken üretiminin ve pazarındaki payının artırılması hedeflenmektedir. Japonya, Şubat 2023'te Yeşil Dönüşüm Yasası taslağını, Nisan 2023'te Kanada, bütçeden karşılanacak yaklaşık 80 milyar dolarlık temiz enerji vergi kredisi ve sürdürülebilir altyapı finansmanını duyurmuştur. Mayıs 2023'te Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, temiz enerji ile ilgili Fransız şirketlerine yönelik yeni bir yeşil vergi kredisini, Haziran 2023'te Avustralya hükümeti yeşil enerji alanında yerli işletmelerine bir teşvik programını yayımlamıştır (Barr, 2023). Dünyanın birçok ekonomisi sübvansiyon yarışına girmiş durumdadır. Bu mücadelenin altında yatan ana sebep ülkelerin kendi kendine yetme isteğidir. Ancak günümüzde gelişmiş teknolojilerin tedarik zincirleri çok farklı ülkeleri kapsamakta ve bu zincirin güvenli ve dirençli yönetimi ile başarı sağlanabilmektedir. Her ülke bu zincirin halkalarını kendi evine çağırmasının sonucunda maliyetler artacak ve bu maliyetler en sonunda son kullanıcılara yansıtılacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 2018'in başlarından bu yana başlıca ticaret ortaklarına karşı uyguladığı gümrük tarifelerindeki önemli artış, tarifelerin ekonomik etkilerine yeniden gündeme getirmiştir. Çin'e uygulanan ithalat tarifeleri, %2,6'dan %16,6'ya çıkmış ve ABD'nin yıllık ithalatının %12,7'sini kapsamıştır. Bu ticaret savaşının, ABD ithalatı ve ihracatı üzerinde önemli etkileri olmuş ve bunun sonucunda ABD'li tüketiciler gelir kaybına uğrayarak, ekonomik refah üzerinde önemli maliyetleri olmuştur (Fajgelbaum, Goldberg, Kennedy ve Khandelwal, 2020, s. 2) İşsizliğin artmasına, üretici fiyatlarında artışlara ve ABD'nin dış rekabet gücünün azalmasına yol açmıştır (Amiti, Redding ve Weinstein, 2019; Flaaen ve Pierce, 2019).

Koronavirüs pandemisinde yaşanan şokların ardından küresel tedarik zincirlerinin yeniden düzenlenmesi ve ABD'nin önemli ithalat kalemlerini Çin'den jeopolitik müttefik ve dost ülkelere doğru çeşitlendirmeye yönelik çabaları devam etmektedir. Diğer yandan ABD'nin çok farklı alanlardan oldukça fazla Çin mallarına yönelik devam eden gümrük vergileri nedeniyle Çin'in ABD ithalat pazarındaki payında düşüş görülmeye başlanmıştır. ABD jeopolitik rakibi ve uzun süredir en büyük ithalat gerçekleştirdiği Çin'e olan bağımlılığını azaltmaya ve tedarik zincirlerini yakın ülkelere çekmeye çalışmaktadır. ABD'nin bu çabalarına karşılık en cazip ülke konumunda olan Meksika, 2023 yılında Çin'i geride bırakarak en büyük ithalatçı konumuna yükselmiş ve aynı zamanda ABD'nin en büyük ticaret ortağı olmuştur (Şekil 3). 2023 yılının ilk 11 ayını kapsayan verilere göre, ABD'nin toplam ithalatında Çin'den ithal edilen malların payı %13,9 olmuş, Meksika'nın payı ise %15'i geçmiştir. 2017 yılında, ABD ithalatının

Şekil 3

ABD Mal İthalatında Çeşitli Ülkelerin Payları (%)

Kaynak: (US Census Brueau, 2023) (*2023 Yılı 11 Aylık Veriler)

%21'inden fazlasını Çin malları oluştururken tedarik zincirlerinin yeniden şekillendirilmesinin ve ithalat vergileri gibi ticaret politikalarının ardından bu pay istikrarlı bir düşüş yaşamıştır.

Küreselleşmenin zirve yaptığı 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde ekonomiler birbirleriyle daha yoğun şekilde bağlanmıştır. Devletlerin uluslararası ticaret faaliyetlerinde asimetrik olarak birbirine bağımlı olması, ticaretin ve finansın dış politikada bir araç olarak kullanılmasına yol açmıştır. Finansal anlamda dünyanın farklı bölgesindeki bankalar uluslararası finansal mesajlaşma ağlarına bağlanmış ve kendi aralarındaki transferlerde birbirleriyle iletişim kurmalarında bu mesajlaşma ağlarından faydalanmaktadırlar (Farrell ve Newman, 2019). ABD'nin kontrolündeki bu mesajlaşma ağları ABD'nin çıkarlarına ters bir durumda ABD için bir güvenlik enstrümanına dönüşmektedir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından ABD ve Avrupa, Rusya'ya çeşitli yaptırımlar uygulamıştır. Bu yaptırımlardan etkisi en büyük olan ise Rusya'nın finans altyapısını hedef alınarak bazı Rus finans kuruluşlarının uluslararası finansal mesajlaşma sistemi olan SWIFT sisteminden çıkartılması olmuştur. Fransa maliye bakanı Bruno Le Maire, swift yasağını “mali nükleer silah” olarak nitelendirmiştir (Çevik, 2023).

Ekonomik Parçalanma

1945 sonrası dünya düzeninde 1990'ların başında soğuk savaşın ABD'nin zaferiyle sonuçlanmasının ardından ABD liderliğindeki tek kutuplu dünya düzeninde küresel ekonomik en-

tegrasyon zirve yapmış ancak 2008-09 küresel finansal krizi, İngiltere'nin AB'den ayrılması, Covid 19 salgını, Rusya Ukrayna Savaşı, dünyanın en büyük iki ekonomisi arasındaki karşılıklı ticaret engelleri gibi bir takım küresel şoklar bu entegrasyonu yavaşlatmıştır. 2023 yılının Ocak ayında IMF yayımladığı uyarıda Covid 19 salgını ve Ukrayna Savaşı küresel ekonomik düzendeki çatlakları derinleştirdiği vurgulanmıştır (IMF, 2023). Henry Kissinger'ın 2020 yılı Nisan ayında yazdığı makalesinde savunduğu gibi, “*pandemi dünya düzenini sonsuza dek değiştirecektir. . . Koronavirüsten sonra dünya asla eskisi gibi olmayacak*” (Kissinger, 2020). Dünya, onlarca yıldır artan küresel ekonomik entegrasyondan sonra, jeopolitik değerlendirmeler, stratejik çıkarlar ve politika kararları tarafından küresel ekonomik entegrasyonun tersine çevrilmesi olarak tanımlanan “jeoekonomik parçalanma” riskiyle karşı karşıya kalmıştır (Aiyar ve diğerleri, 2023). İçerisinde bulunduğumuz çağda, küresel güçler arasındaki anlaşmazlıklar ve devletlerin piyasalara müdahalesinin artmasıyla birlikte ekonomik savaşlar yerleşik düzen haline gelmiştir. Ekonomi politikaları, rakip güçlere karşı kendi kendine yeterliliği ve egemenliği sağlamak için savunma amaçlı kullanılmakta bununla birlikte rakiplerin yükselişini sınırlamak için giderek saldırgan bir şekilde de kullanılmaktadır (World Economic Forum, 2023). IMF'nin Döviz Düzenlemeleri ve Döviz Kısıtlamalarına İlişkin Yıllık Raporu, ülkelerin değerlendirildiği raporlarda ulusal güvenliğe yapılan atıfların sayısında dikkat çekici bir artış olduğunu göstermektedir. Hükümet politikaları, tedarik zincirlerinin uzunluğu ve yönüne ilişkin özel sektörün artan endişelerine de yansımaktadır. Özel sektör raporlarından elde edilen veriler, “onshoring” (üretimin tekrardan ülkeye dönmesi), “friendshoring” (dost/müttefik ülkeden tedarik) ve “nearshoring” (yakın ülkeden tedarik) gibi terimlerin kullanımında çarpıcı bir artış olduğunu göstermektedir (IMF, 2022).

Çin'in yükselişi ile ekonomik, teknolojik ve askeri rekabetin hızlandığı küresel ekonomik parçalanma özellikle son yıllarda dikkat çekmeye başlamış, önde gelen gazeteler ve medya kuruluşları bu konuya dikkat çekmişlerdir. Parçalanmış bir dünya konusu, Dünya Bankası/Uluslararası Para Fonu'nun (WB/IMF) 2023 Bahar toplantılarının ve Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu Yıllık Toplantıları'nın hem 2023 yılındaki hem de 2024 yılındaki ana teması olmuştur. Nitekim dünyanın en büyük iki ekonomisi ve bu parçalanmanın tarafları olan ülkelerin liderleri de parçalanmayı istemediklerini ifade ederken böyle bir gerçeği vurgulamışlardır. 2021 yılının Eylül ayında, ABD başkanı olarak BM Genel Kurulu'na yaptığı ilk konuşmasında Joe Biden, ABD'nin “*Yeni bir Soğuk Savaş ya da katı bloklara bölünmüş bir dünya aramıyoruz.*” (The White House, 2021) ifadesi ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından “*Çin, nüfuz alanı aramıyor ve kimseyle soğuk ya da sıcak savaş yapmayacaktır.*” (Bloomberg, 2023) açıklaması küresel ayrışmanın boyutunu göstermektedir. Avrupa Merkez Bankası Başkanı Christine Lagarde 2023 yılı Nisan ayındaki konuşmasında dünyanın “*rakip bloklara bölündüğüne*” tanık olduğunu ve bu parçalanma ile dünyanın en büyük iki ekonomisinin stratejik çıkarlarına ve ortak değerlerine yakın olan ülkelerin, bu iki blok etrafında birleşebileceğini vurgulamıştır (Lagarde, 2023). Dünya Ekonomik Forumu (WEF), 2023 yılında

yayımladığı Küresel Riskler Raporu'nda, hem kısa hem de uzun vadedeki küresel risklerin ilk onu arasında "Jeoekonomik çatışma" yer almıştır (World Economic Forum, 2023).

Aslında politik anlamda ayrışma sadece bloklar arasında değil Batı bloğunun içerisinde de görülmektedir. Örneğin Atlantik'in her iki yakasındaki ticarete her iki taraf da tarifeler konusunda anlamlı bir anlaşmaya varamamıştır. 2018 yılında ABD, Avrupa'dan gelen çelik ve alüminyum ürünlerine gümrük vergisi getirmiş ve buna karşılık olarak Avrupa ise çeşitli ABD yapımı mallara gümrük vergisi koymuştur (Foy, 2024). Atlantik'teki en önemli işbirliği olan NATO'nun geleceği artık sorgulanmaya başlamıştır. 2019 yılında Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron "NATO'nun beyin ölümünü yaşadığını" ve "Avrupa'nın uyanma zamanının geldiğini" ileri sürmüştür (The Economist, 2019). Eski ABD Başkanı ve gelecek başkanlık seçiminde aday olan Donald Trump, savunma ittifakında mali yükümlülüklerini yerine getirmeyen herhangi bir NATO üyesi ülkeye Rusya'nın saldırmasını "teşvik edeceğini" söyleyerek ittifakın geleceğine dair soru işaretlerinin fitilini ateşlemiştir (Helmores, 2024). Batı müttefiklerinin kendi aralarındaki bu görüş ayrılıkları ve ittifaka zarar veren tutumları rakipler tarafından da fırsata çevrilmektedir. 2024 yılı Mayıs ayının başlarında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping Avrupa seyahatinde Fransa, Sırbistan ve Macaristan'a konuk olmuştur. Xi'nin ziyaret ettiği üç ülke batı bloğundaki çatlakları açacak potansiyel bir araç olarak görülmekte ve Çin stratejik ve ekonomik açıdan, hem NATO'nun hem de AB'nin birliğine zarar vermek istemektedir (Rachman, 2024).

Günümüzde dünyada bulunan sınır duvarlarının sayısı Soğuk Savaş sonundaki sayının altı katına çıkarak 77'ye ulaşmış ve uzunluğu 32 bin km'den fazla olmuştur (Vallet, 2022). Küresel düzeyde, Silahlı Çatışma Araştırması 2023 yılı raporuna göre 2022 Mayıs ve 2023 Haziran tarihleri arasında küresel çatışmaların sayısında %28, bu çatışmalardaki ölüm sayısında ise %14 artış gerçekleşmiştir (International Institute for Strategic Studies, 2023). Avusturya merkezli Ekonomi ve Barış Enstitüsü (IEP) tarafından hazırlanan 2023 Küresel Barış Endeksi'ne göre, sınırları dışında çatışmaya karışan ülke sayısı 2008'de 58 iken, 2022'de 91'e yükselmiştir (Institute for Economics and Peace, 2023).

Londra merkezli danışmanlık şirketi Capital Economics, parçalanmış dünya ekonomisinin 2024 yılındaki durumunu analiz ettiği raporunda, ABD ve yakın müttefikleri, ABD'ye meyleden ülkeler, tarafsızlar, Çin'e meyledenler ve Çin ve yakın müttefikleri olarak ülkelelerin beş gruba ayrılabilirliğini ileri sürmüştür (Wolf, 2023). Aslında dünya genelindeki bu jeopolitik gerilimlerin artışında ABD'nin küresel liderliğine yeni rakiplerin ortak olma isteği yol açmaktadır. ABD'nin jeopolitik nüfuzunun azaldığı birçokları tarafından tartışılmaktadır (Ferguson, 2024; Fukuyama, 2021; Krugman, 2023). Covid 19 küresel sağlık krizinde, sağlık ekipmanlarının ve aşıların adil dağıtımına liderlik edemeyen, trilyonlarca dolar harcadığı Afganistan'daki 20 yıllık görevini üzücü görüntüler eşliğinde terk eden ve başarısız olan, bir zamanların tartışmasız süper gücü, dünyanın çoğunu Rusya'ya karşı yaptırımlara katılmaya ikna etmeyi de başaramamıştır. Son olarak gerilen Ortadoğu ve Gazze'deki insanlık dramında

İsrail'e verdiği destek hem ülkesinden hem de dünyadan çok farklı tepkiler almakta, bunun yanında Tayvan'daki potansiyel savaş krizi rafta beklemektedir. Geçerlilik için mücadele veren Bretton Woods kurumları son yıllarda açıkça nüfuzunu kaybetmeye başlamıştır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında verdiği krediler veya bölgesel güçlerin ortaklaşa kurduğu finans kurumları IMF ve Dünya Bankası'na rakip olmuşlardır. Mali sıkıntıya girmiş 20'den fazla ülke, 2000 yılından bu yana Çin'den 240 milyar ABD doları tutarında kurtarma kredisi almış ve bu tutar son on yıldaki toplam IMF kredilerinin %20'sinden fazlasına eşdeğerdir (Horn, Parks, Reinhart ve Trebesch, 2023). Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika tarafından BRICS bankası olarak adlandırılan Yeni Kalkınma Bankası, Dünya Bankası ile rekabet etmek amacıyla kurulmuştur (Desai ve Vreeland, 2014). Ayrıca Bretton Woods kurumlarının tahsis ettiği kredi hacimleri son yıllarda gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) açısından dikkat çekici bir düşüş göstermiştir (Mühleisen, 2023). Yaklaşık 25 yıldır uluslararası ticaret anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapmada önemli bir rol oynayan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), anlaşmazlıkları çözmeye işlevi çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. ABD, yaklaşık iki yıldır DTÖ'deki adli aktivizmle ilgili şikâyetler ve ABD'nin egemenliğine ilişkin endişeler nedeniyle DTÖ Temyiz Organına yeni yargıçların atanmasını engellemektedir (Hayashi, 2022).

Dünya siyasi ve ekonomik olarak daha parçalı hale geldikçe ticaret yavaşlayacak, askeri çatışma riski artacak ve bu küresel ekonomik parçalanmanın küresel ekonomiye bir maliyeti olacaktır. "Bir dünya, iki sistem" formülünde dünyanın iki ayrı ticaret bloğuna bölünmesi halinde Dünya Ticaret Örgütü (WTO) araştırmasına göre küresel GSYH'nin %5, IMF'ye göre ise parçalanmanın uzun vadeli maliyetinin küresel GSYH'nin %7'si kadar yüksek olabileceğini tahmin edilmektedir (Aiyar ve diğerleri, 2023; Góes ve Bekkers, 2022). Az gelişmiş ülkelerde bu kayıpların daha fazla olabileceği ve gelişmiş ekonomilerle aradaki farkın daha da açılacağı kaçınılmaz olacaktır.

Uluslararası Para Fonu'nun 2024 Nisan ayındaki tahminlerine göre, 2029'daki yıllık küresel GSYİH büyümesi son otuz yıldaki en düşük beş yıllık tahmini olan %3,1 olmuştur (IMF, 2024). Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) 2024 Mart ayı Küresel Ticaret Güncellemesi'ne göre, küresel gerilim ve yavaş büyüme, dünya ticaretini 2023'te 2022'ye kıyasla %5 oranında azaltmıştır (UNCTAD, 2024). Bu veriler yoksulluğun azaltılması ve gelişmekte olan ülkelerdeki genç nüfus için yeni iş alanları oluşturulmasında sorun anlamına gelmektedir.

Jeopolitik çatışmalar ve ayrışmalar dünyanın az gelişmiş bölgelerinin gıda tedarik zincirlerini kesintiye uğratmış ve küresel gıda fiyatlarının hızla yükselmesine yol açmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle tarım arazilerinin ve limanlarında bulunduğu nakliye tesislerinin tahrip edilmesi, Ukrayna'nın tahıl ihracatının kısmen engellemiştir. Dünya Bankası'nın Küresel Ekonomik Beklentiler raporuna göre gıda güvenliği son yıllarda kötüleşmiş, orta veya şiddetli gıda güvensizliğiyle karşı karşıya kalan küresel nüfusun oranı 2019'da yaklaşık %25 iken, 2022'de bu oran %30 olmuştur (Dünya Bankası, 2024). Aslında yalnızca

jeopolitik riskler değil diğer küresel şoklar da az gelişmiş ülkeleri daha fazla etkilemektedir. Küresel salgının ilk dönemlerinde Covid 19 aşısını üreten ülkeler kendi aşı ihtiyaçlarını öncelermeleri nedeniyle “aşı milliyetçiliği” kavramı ortaya çıkmıştır. Salgının gidişatı kötüleştikçe paniğe kapılan hükümetler, salgınla mücadelede malzeme temin etmek için şüpheli yöntemler de kullanmıştır (Willsher vd., 2020). Bu eylemler küresel krizle mücadelede küresel dayanışmaya darbe vurmuştur.

Jeopolitik gerilimlerin artması, ülkelerin rakip bloklardaki ülkelerle sınır ötesi akışını kısıtlayan politika önlemleri almasına yol açabilmekte ve bu da az gelişmiş ülkelerin büyümesine de zorluk teşkil edebilecektir. Örneğin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle ABD ile AB'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlardan sonra, Rusya ve müttefiklerine (2022 yılı Mart ayında BM oylamasında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik savaşını kınayan önergeyi reddeden ülkeler) olan sınır ötesi banka kredileri yaklaşık % 20, portföy yatırımları % 60 oranında düşmüştür (Catalán ve Tsuruga, 2023). Jeopolitik gerilimlerin artması veya büyük çaplı savaşlar, küresel ekonomik sistemi tamamen parçalara ayırarak, küresel aktörleri ve paydaşları bloklar arasında taraf tutmaya zorlamaktadır ve bu eğilim dünyanın kalkınmasına darbe vuracaktır. (The Economist, 2024).

Belirsizliğin arttığı ve şoklara karşı daha savunmasız bir dünyada uluslararası işbirliği hayati önem taşıırken tam tersi uluslararası işbirliği gerilemektedir. Dünya, ticaret ve yatırımın önündeki engellerin artması ve ülkelerin rakip ekonomik bloklara ayrılması gibi çok farklı çizgilerden parçalanmanın yükselişine tanık olmaktadır.

Sonuç

2020'li yıllardan itibaren dünyada birçok farklı alanda krizler artış göstermiş ve yankıları literatüre çoklu krizler olarak yerleşmiştir. Küresel sağlık krizine yol açan Koronavirüs salgını, ABD-Çin ticaret savaşları, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve son olarak İsrail Filistin savaşı küresel toplumun yaşadığı krizleri özetlemektedir. Bu şokların her birinin izlediği yollar farklı olsa da hepsinin etkilediği ortak noktalardan birisi de ekonomik milliyetçilik ve uluslararası ticarete korumacılık politikalarına yol açmalarıdır. 1945'li yıllardan itibaren küresel ulaşımın ve iletişimin maliyetlerindeki düşüşler ve teknolojiadaki gelişmeler küreselleşmeyi hızlandırarak daha entegre bir dünyaya yol açmış ve insanlığın refahını artırmıştır. Ancak 21. Yüzyılın başlarında zirve yapan küreselleşmenin ardından dünya ekonomisi, küresel finansal kriz, salgınlar, savaşlar ve ticaret gerilimleri gibi bir takım şokların ardından yavaşlamaya başlamış ve küresel ekonomik parçalanmaya doğru ivme kazanmıştır.

2016 yılında milliyetçi söylemlerle ABD seçimlerini kazanan Trump, Çin'e karşı ticaret savaşlarını başlatarak korumacılık politikalarını en yüksek perdeden başlatmıştır. Dünyanın en büyük iki ekonomisi arasında başlayan bu ticaret savaşı küresel kamuoyu tarafından izlenirken, 2020 yılının başlarında Çin'de ortaya çıkan sağlık sorunu kısa sürede tüm dünyayı hareketsiz hale getirmiştir. Tüm dünya hazırlıksız yakalandığı küresel salgınla mücadelede

ederken, sağlık ekipmanları ve tıbbi ürünlerdeki yetersizliğini ve başka ülkelere olan bağımlılığını fark etmiş, tedarik zincirleri üzerinde yeni politikalar düşünmeye başlamıştır. Yaklaşık iki yıl sonra 2022 yılının başlarında Avrupa Kıtası, Rusya Ukrayna'nı işgal etmesiyle İkinci Dünya Savaşı'nda bu yana en büyük savaşla karşı karşıya kalmıştır. Batının benzeri görülmemiş ekonomik yaptırımlarına karşılık olarak Rusya Avrupa Birliği ülkelere enerji akışını keserek cevap vermesiyle Avrupa da Rusya'ya olan bağımlılığını fark etmiştir.

Çok farklı zeminlerde varlık gösteren bu şokların açığa çıkardığı ortak tecrübe, ülkelerin başta stratejik olmak üzere farklı kalemlerdeki ürünlerde dışa bağımlı olmalarıydı. Başta ABD olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde ülkeler tedarik zincirlerini ve kaynaklarını güvence altına almak için eve dönüş, yakın ülkelerde veya dost/müttefik ülkelerde üretim gibi politikalar uygulamaya başlamışlardır. Artık ulusal güvenlik ekonomi politikalarında da ajanların ilk sıralarında yer almaya başlamış, hatta ulusal güvenlik danışmanları ekonomi konularında aktif rol oynamaya başlamışlardır. Hatta son yıllarda ABD Ulusal Güvenlik Strateji raporlarında ekonomi ve ticaret kelimelerine daha fazla yer verilmektedir.

Ulusal güvenliğin ön planda tutulduğu ve milliyetçi söylemlerin arttığı bu dönemde dünya çapında uygulanan ticaret kısıtlamaları üç kattan fazla artmış, ülkeler "önce benim ülkem" politikalarını uygulama başlamışlardır.

Tedarik zincirlerini güvence altına almak için dünyanın başta Çin'den ayrışması ticaret verilerine de yansımış, ABD'nin bu çabalarına karşılık en cazip ülke konumunda olan Meksika, 2023 yılında Çin'i geride bırakarak en büyük ithalatçı konumuna yükselmiş ve aynı zamanda ABD'nin en büyük ticaret ortağı olmuştur. 2023 yılının ilk 11 ayında ABD'nin toplam ithalatında Çin'den ithal edilen malların payı %13,9 olmuş, Meksika'nın payı ise %15'i geçmiştir. Dünya, onlarca yıldır artan küresel ekonomik entegrasyondan sonra, stratejik çıkarlar ve politika kararları sonucunda entegrasyonun çözülmesine neden olan "jeoekonomik parçalanma" riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Devletler ekonomi politikalarında kendi kendine yeterliliği ve egemenliği sağlamak ve rakiplerin yükselişini sınırlamak için daha saldırgan dış politikalara başvurmaktadırlar. IMF'nin ülkelerin değerlendirildiği raporlarda ulusal güvenliğe yapılan atıfların sayısında ve özel sektör raporlarından "onshoring" (üretimin tekrardan ülkeye dönmesi), "friendshoring" (dost/müttefik ülkeden tedarik) ve "nearshoring" (yakın ülkeden tedarik) gibi terimlerin kullanımında çarpıcı bir artış olduğu görülmektedir. Ekonomideki ayrışmanın yanında dünya genelindeki uluslararası askeri çatışmaların sayısı, dünyada bulunan sınır duvarlarının sayısı ve uzunluğu istikrarlı bir şekilde artmaktadır.

Dünya siyasi ve ekonomik olarak daha parçalı hale geldikçe ticaret yavaşlayacak, askeri çatışma riski artacak ve bu ekonomik parçalanmanın küresel ekonomiye bir maliyeti olacaktır. Dünyanın iki ayrı ticaret bloğuna bölünmesi halinde Dünya Ticaret Örgütü (WTO) araştırmasına göre küresel GSYH'nin %5, IMF'ye göre ise parçalanmanın uzun vadeli maliyetinin küresel GSYH'nin %7'si kadar yüksek olabileceğini tahmin edilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde bu kayıpların daha fazla olabileceği ve gelişmiş ekonomilerle aradaki farkın daha da açılacağı

kaçınılmaz olacaktır. Belirsizliğin arttığı ve şoklara karşı daha savunmasız bir dünyada uluslararası işbirliği hayati önem taşırken tam tersi uluslararası işbirliği gerilemektedir. Dünya, ticaret ve yatırımın önündeki engellerin artması ve ülkelerin rakip ekonomik bloklara ayrılması gibi çok farklı çizgilerden parçalanmanın yükselişine tanık olmaktadır. Küresel ticaretteki entegrasyonun bozulması, en olumsuz şekilde az gelişmiş ülkeleri ve gelişmiş ekonomilerdeki daha düşük gelirli tüketicileri olumsuz etkileyecektir. Ülkelerin kendilerini öncelemleri nedeniyle tarım ve gıda ürünlerdeki kısıtlamaları dünyanın az gelişmiş ülkelerinde gıda krizine yol açacaktır. Diğer yandan zayıflayan küresel kurum ve kuruluşların desteklenmesinin, küresel krizlere zamanında ve yeterli desteklerin verilmesinin yolları aranmalıdır. Ülkeler karşılıklı fayda yerine kendi çıkarlarını ön plana koydukça korumacılık ve küresel ayrışma hızlanacaktır. Ülkeler devasa miktarlardaki sübvansiyonlar açıklayarak üretimi kendi evine çalışmaya devam ederse tedarik zincirlerinde, finansa ve ticarete küreselleşme yerini bölgeselleşme ve parçalanmış bir sisteme bırakacaktır. Tek bir ülkenin başa çıkamayacağı iklim değişikliği, küresel salgınlar gibi gezegenimizi ilgilendiren konularda işbirlikleri hayati önem taşımakta ve bu güçlükleri aşabilmek için dünya toplumlarının ve uluslararası kuruluşların ortak çabası gerekmektedir.

Kaynakça

- Aiyar, M. S., Chen, M. J., Ebeke, C., Ebeke, M. C. H., Garcia-Saltos, M. R., Gudmundsson, T., Ilyina, M. A., Kangur, M. A., Kunaratskul, T., ve Rodriguez, M. S. L. (2023). Geo-economic fragmentation and the future of multilateralism. *International Monetary Fund*.
- Amiti, M., Redding, S. J. ve Weinstein, D. E. (2019). The impact of the 2018 tariffs on prices and welfare. *Journal of Economic Perspectives*, 33(4), 187-210.
- Barr, S. (2023). Protectionism Is Back – But Not as You Know It: How the US Inflation Reduction Act Is Reshaping the Path to a Green Energy Transition. 11 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.wilsoncenter.org/article/protectionism-back-not-you-know-it-how-us-inflation-reduction-act-reshaping-path-green>
- Bloomberg. (2023). Xi Jinping Says China Wants to be Friends With US, Will Not Fight “Hot War”. 26 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-16/xi-says-china-seeks-to-be-friends-with-us-wants-peaceful-ties>
- Brands, H. ve Gaddis, J. L. (2021). The New Cold War: America, China, and the Echoes of History. 20 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-10-19/new-cold-war>
- Brown, G. (2022). Nationalism is the ideology of our age. No wonder the world is in crisis. 28 Kasım 2023. Erişim adresi <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/15/nationalism-world-crisis-rishi-sunak-joe-biden-g20>

- Brown, G. (2023). The United States Needs a New Approach to Multilateralism. 19 Aralık 2023. Erişim adresi <https://foreignpolicy.com/2023/09/11/us-china-russia-multilateralism-diplomacy-alliances-trade/>
- Catalán, M., ve Tsuruga, T. (2023). Geopolitics and financial fragmentation: Implications for macro-financial stability1. *Geoeconomic Fragmentation The Economic Risks from a Fractured World Economy*.
- Collins Dictionary. (2022). A year of ‘permacrisis’. 26 Kasım 2023. Erişim adresi <https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/a-year-of-permacrisis/>
- Çevik, V. A. (2021). Tarihin en kapsamlı soğuk zincir uygulaması: Koronavirüs (Covid-19) aşısının lojistiğinde karşılaşılan zorluklar. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 155-204.
- Çevik, V. A. (2023). Ekonomik Yaptırımlar ve Uluslararası Ticaretin Silahlaştırılması: Küresel Aktörlerden Örnekler. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 23(2), 219-235.
- Desai, R. M. ve Vreeland, J. R. (2014). What the new bank of BRICS is all about . 18 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/07/17/what-the-new-bank-of-brics-is-all-about/>
- Dünya Bankası. (2024). Global Economic Prospects. 10 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>
- Etges, A. (1997). Discovering and Promoting Economic Nationalism: Friedrich List in the United States. *Yearbook of German-American Studies*, 32, 63-72.
- European Commission. (2019). EU-China – A strategic outlook.15 Kasım 2023. Erişim adresi <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>
- European Commission. (2021). Strategic dependencies and capacities. 15 Kasım 2023. Erişim adresi https://commission.europa.eu/system/files/2021-05/swd-strategic-dependencies-capacities_en.pdf
- European Commission. (2023). An EU approach to enhance economic security. 11 Aralık 2023. Erişim adresi https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3358
- European Council. (2023). Chips Act: Council gives its final approval . 11 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/25/chips-act-council-gives-its-final-approval/>
- Fajgelbaum, P. D., Goldberg, P. K., Kennedy, P. J. ve Khandelwal, A. K. (2020). The Return to Protectionism. *The Quarterly Journal of Economics*, 135(1), 1-55. <https://doi.org/10.1093/qje/qjz036>
- Farrell, H. ve Newman, A. (2023). The New Economic Security State. 29 Kasım 2023. Erişim adresi <https://www.foreignaffairs.com/united-states/economic-security-state-farrell-newman>
- Farrell, H., ve Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42-79.
- Ferguson, N. (2024). US Has Grown Weak on Immigration, Technology, Education, Rule of Law . 15 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2024-01-14/us-has-grown-weak-on-immigration-technology-education-rule-of-law>
- Ferguson, N. ve Rice, C. (2023). Niall Ferguson and Condoleezza Rice on the new cold war. 20 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.economist.com/the-world-ahead/2023/11/13/niall-ferguson-and-condoleezza-rice-on-the-new-cold-war>

- Financial Times. (2022). Year in a word 2022. 26 Kasım 2023. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/7df706a5-9172-45b3-a7eb-7a9255990d2a>
- Financial Times. (2023). Inside the \$220bn American cleantech project boom. 11 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/3b19c51d-462b-43fa-9e0e-3445640aabb5>
- Flaen, A. ve Pierce, J. R. (2019). Disentangling the Effects of the 2018-2019 Tariffs on a Globally Connected U.S. Manufacturing Sector. *Finance and Economics Discussion Series* 2019-086. Board of Governors of the Federal Reserve System.
- Foy, H. (2024). How Europe lost faith in the power of EU-US trade talks. 10 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/47396d69-bd47-4c1f-bbb9-387da57163b1>
- Fukuyama, F. (2021). Francis Fukuyama on the end of American hegemony. 18 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.economist.com/by-invitation/2021/08/18/francis-fukuyama-on-the-end-of-american-hegemony>
- Funke, M., Schularick, M. ve Trebesch, C. (2023). Populist leaders and the economy. *American Economic Review*, 113(12), 3249-3288.
- Global Trade Alert. (2023). Global dynamics. 17 Kasım 2023. Erişim adresi https://www.globaltradealert.org/global_dynamics
- Góes, C., ve Bekkers, E. (2022). The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation. *WTO iLibrary*. <https://doi.org/10.30875/25189808-2022-9>
- Harlen, ve Margerum, C. (1999). A reappraisal of classical economic nationalism and economic liberalism. *International Studies Quarterly*, 43(4), 733-744.
- Helleiner, E. (2002). Economic nationalism as a challenge to economic liberalism? Lessons from the 19th century. *International Studies Quarterly*, 46(3), 307-329.
- Helmores, E. (2024). Trump says he would encourage Russia to attack Nato allies who pay too little . 9 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.theguardian.com/us-news/2024/feb/11/donald-trump-says-he-would-encourage-russia-to-attack-nato-countries-who-dont-pay-bills>
- Hindustan Times. (2020). PM Modi full speech text. 26 Kasım 2023. Erişim adresi <https://www.hindustantimes.com/india-news/pm-modi-announces-stimulus-package-of-rs-20-lakh-crore-for-covid-hit-economy-read-full-speech-text-here/story-O8xdL3lYLUgJkUSurdHvsJ.html>
- Horn, S., Parks, B. C., Reinhart, C. M. ve Trebesch, C. (2023). China as an international lender of last resort. *National Bureau of Economic Research*.
- IMF. (2022). *Regional Economic Outlook for Asia and Pacific*, October 2022.
- IMF. (2023). Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism. 17 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2023/01/11/Geo-Economic-Fragmentation-and-the-Future-of-Multilateralism-527266>
- IMF. (2024). World Economic Outlook, April 2024: Steady but Slow: Resilience amid Divergence. 9 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/04/16/world-economic-outlook-april-2024>
- Institute for Economics & Peace. (2023). Global Peace Index 2023. 18 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>

- International Institute for Strategic Studies. (2023). Armed Conflict Survey 2023. 20 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.iiss.org/en/publications/armed-conflict-survey/2023/editors-introduction/>
- Jisi, W. (2023). America and China Are Not Yet in a Cold War. *Foreign Affairs*. 4 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.foreignaffairs.com/united-states/america-and-china-are-not-yet-cold-war>
- Kashwan, P., Liu, J. C. ve Das, J. (2023). Climate nationalisms: Beyond the binaries of good and bad nationalism. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 14(2), e815.
- Kim, M., Lee, H. ve Kwak, J. (2020). The changing patterns of China's international standardization in ICT under techno-nationalism: A reflection through 5G standardization. *International Journal of Information Management*, 54, 102145.
- Kim, P. M., Turpin, M., Jr., J. S. N., Weiss, J. C., Jo, E. A., Hass, R. ve Kimball, E. (2023). Should the US pursue a new Cold War with China? 11 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.brookings.edu/articles/should-the-us-pursue-a-new-cold-war-with-china/>
- Kissinger, H. A. (2020). The Coronavirus Pandemic Will Forever Alter the World Order. 17 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.wsj.com/articles/the-coronavirus-pandemic-will-forever-alter-the-world-order-11585953005>
- Krugman, P. (2023). The Strange Decline of America's Global Power. 15 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.nytimes.com/2023/10/16/opinion/columnists/us-power-republican-party.html>
- Lagarde, C. (2023). Central banks in a fragmenting world. 17 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp230417-9f8d34fbd6.en.html>
- Litvin, D. (2022). How to tackle resource nationalism. 10 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/7dbf87c0-6524-43dc-a9ca-3c11835c4d4b>
- Mühleisen, M. (2023). The Bretton Woods institutions under geopolitical fragmentation . 20 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/the-bretton-woods-institutions-under-geopolitical-fragmentation/>
- National Security Strategy Archive. (2023). National Security Strategy. 8 Kasım 2023. Erişim adresi <https://nssarchive.us/>
- NATO. (2016). Warsaw Summit Key Decisions. 4 Aralık 2023. Erişim adresi https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170206_1702-factsheet-warsaw-summit-key-en.pdf
- NATO. (2019). Foreign Ministers take decisions to adapt NATO, recognize space as an operational domain. 4 Aralık 2023. Erişim adresi https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_171028.htm
- OECD. (2023). International Migration Outlook 2023. International Migration Outlook. OECD. doi:10.1787/1999124X
- Oxford University. (2020). Oxford Hindi Word of the Year 2020 . 26 Kasım 2023. Erişim adresi <https://languages.oup.com/word-of-the-year/hindi-word-of-the-year-2020-en/>
- Pradella, L. (2014). New Developmentalism and the origins of methodological nationalism. *Competition & Change*, 18(2), 180-193.
- Pryke, S. (2012). Economic nationalism: Theory, history and prospects. *Global Policy*, 3(3), 281-291.

- Rachman, G. (2024). Xi is probing for cracks in the EU and Nato. 9 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/669cb64e-0707-4298-9968-1bb4550a5d20>
- Selchow, S. (2017). Resilience and resilient in Obama's National Security Strategy 2010: Enter two 'political keywords'. *Politics*, 37(1), 36-51.
- The Economist. (2019). Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead. 8 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>
- The Economist. (2023). The green revolution will stall without Latin America's lithium. 10 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.economist.com/the-americas/2023/05/02/the-green-revolution-will-stall-without-latin-americas-lithium>
- The Economist. (2024). The global financial system is in danger of fragmenting. 8 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.economist.com/special-report/2024/05/03/the-global-financial-system-is-in-danger-of-fragmenting>
- The White House. (2021). Remarks by President Biden Before the 76th Session of the United Nations General Assembly. 26 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/09/21/remarks-by-president-biden-before-the-76th-session-of-the-united-nations-general-assembly/>
- U.S. Department of Defense. (2017). Trump Announces New Whole-of-Government National Security Strategy. 15 Kasım 2023. Erişim adresi <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1399392/trump-announces-new-whole-of-government-national-security-strategy/>
- UNCTAD. (2023). The evolution of FDI screening mechanisms. 20 Aralık 2023 Erişim adresi https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcbinf2023d2_en.pdf
- UNCTAD. (2024). Global Trade Update (March 2024). 8 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://unctad.org/publication/global-trade-update-march-2024>
- US Census Bureau. (2023). International Trade. 16 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.census.gov/foreign-trade/index.html>
- US Department of the Treasury. (2023). Remarks by Secretary of the Treasury Janet L. Yellen on the U.S. - China Economic Relationship at Johns Hopkins School of Advanced International Studies. 23 Mayıs 2023. Erişim adresi <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1425> adresinden
- Vallet, É. (2022). The World Is Witnessing a Rapid Proliferation of Border Walls. 20 Aralık 2023. Erişim adresi <https://www.migrationpolicy.org/article/rapid-proliferation-number-border-walls>
- Weaver, C. (2022). Congress passes \$280bn Chips and Science Act. 11 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/d1e5bb5d-da09-488b-8430-a05d8016a95f>
- White House. (2022). 2022 State of the Union Address. 22 Kasım 2023. Erişim adresi <https://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2022/>
- White House. (2023). Remarks by National Security Advisor Jake Sullivan 23 Mayıs 2023. Erişim adresi <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/04/27/remarks-by-national-security-advisor-jake-sullivan-on-renewing-american-economic-leadership-at-the-brookings-institution/>

- White, E. (2023). China bans export of rare earth processing technologies. 10 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/5b031db7-23dd-43d3-afe1-cef14817296f>
- Willsher, K., Holmes, O., McKernan, B., ve Tondo, L. (2020). US hijacking mask shipments in rush for coronavirus protection. 8 Mayıs 2024. Erişim adresi <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/02/global-battle-coronavirus-equipment-masks-tests>
- Wolf, M. (2023). The US retains the economic advantage in its rivalry with China. 18 Ocak 2024. Erişim adresi <https://www.ft.com/content/28f0f57a-df50-442c-9f8e-75672d012742>
- World Bank. (2023). GDP (current US\$) - World. 8 Kasım 2023 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=1W> adresinden erişildi.
- World Economic Forum. (2023). Global Risks Report 2023. 12 Aralık. Erişim adresi <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2023/digest/>
- WTO. (2020). Trade In Medical Goods In The Context Of Tackling Covid-19: Developments In The First Half Of 2020 Information Note .
- Zhou, W., Jiang, H. ve Chen, Z. (2023). Trade vs. Security: Recent Developments of Global Trade Rules and China's Policy and Regulatory Responses from Defensive to Proactive. *World Trade Review*, 1-19.